

Решимостта и достойнството да си отидеш сам. Оставката на президента в практиката на Френската република

Христо Милков

Abstract: The daring and the dignity to leave alone. The retirement of the president in the practice of the French Republic: *What forces a statesman to give a retirement? What are the causes which make him to decide to leave an important position? Are the political circumstances, the problems with the wealth or scandals, which make impossible the remaining in power of a political man? And are there the cases in the politics when some important figure leaves not because of the force of the circumstances, but by his own decision? The aim of this study is to examine the practice of the retirement of the presidents in the history of the French Republic.*

Key words: *President, Retirement, French Republic, Political practice.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Оставката на президента на Френската република

В резултат на дългогодишните ми изследвания в областта на френската история и по-специално на личностите, ръководили тази страна голям интерес у мен предизвиква фактът, че през периода на Френската република се изреждат 24-ма президенти, седем от които по една или друга причина подават оставка от своя пост. Какво ги кара да вземат това тежко решение? Принудата под натиска на обстоятелствата или личния избор? Именно това е и целта на моето изследване. В един доклад не е възможно да се изчерпи такъв важен въпрос, особено, като се има предвид, че някои от тях са личности, като Адолф Тиер, наречен "истинският освободител на територията", Патрис дьо Мак-Махон, "маршалът на реда", и Шарл дьо Гол, "човекът от 18 юни 1940 г.", призовал нацията въпреки позорното поражение да се бори до победен край. Шестима държавни глави са принудени да се оттеглят: четирима – заради упорити несъгласия с Парламента, един – заради невъзможност да управлява поради здравословни причини и един - заради скандал. Единственият президент, който е напуснал поста си, без да е бил притиснат от обстоятелствата, а поради убеждението, че мисията му е изчерпана, е Шарл дьо Гол. Няма друг френски държавник, който е подал оставка на два пъти – веднъж, като министър-председател, през 1946 г., и втори път, като президент, през 1969 г.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Подаването на оставка – принуда или личен избор

Вторият президент на Републиката Адолф Тиер сключва мир с Германия на 10 май 1871 г. с цената на загубата на Елзас и част от Лотарингия. Унизителното положение на страната, част от която е още окупирана, нечувано високите разходи за окупационните войски, изискват вземането на решителни мерки. Тиер, назначен от Националното събрание за "глава на изпълнителната власт", обявява т.нар. "заем на освобождението". След всяка трета вноска са освобождавани по няколко департамента. Петмилиардната контрибуция към Германия е изплатена предсрочно. Към 16 септември 1873 г. всички окупационни войски напускат френска земя. Неслучайно пет години по-късно както мнозинството, така и опозицията в Националното събрание го аплодират като: "истинският освободител на територията." [1]

Обществено мнение все повече и повече свиква с републиканските институции. Самият Тиер открито се присъединява към Републиката, убеден, че тя трябва да бъде политически либерална и социално консервативна. В неговите ръце са съсредоточени огромни правомощия – освен тези на държавен глава, той е глава на правителството и депутат. Адолф Тиер управлява, като непрестанно използва заплахата, че ще подаде оставка, защото е убеден, че е абсолютно необходим, а

това съвсем не е далеч от истината, като се имат предвид фактите. Така той налага своя авторитет върху мнозинството в Националното събрание. Сблъсъкът на техните убеждения ще доведе до неговия провал. [2] Пред засилването на републиканската опозиция монархистите трябва да вземат незабавни мерки. Очевидно е, че президентът повече няма да ги подкрепя. След като е подписана конвенцията за евакуацията на германските войски те решават, че Тиер вече няма да им е необходим. Поставен в малцинство, той си подава оставката, убеден, че веднага ще бъде повикан на власт отново. Това обаче не се става. [3] Адолф Тиер е твърде републикански по вкуса на монархическото мнозинство.

1. Адолф Тиер – министър-председател и президент на Републиката (1871-1873).

Националното събрание се проваля в своя опит за реставрация на монархията и ще се наложи да гласува конституционните закони от 1875 г., установяващи Третата република. В конституцията самият термин “република” не се споменава, освен в една поправка, гласувана с болшинство от един глас. Така тя вече е юридически установена. [4] За президент е избран маршал Патрис дьо Мак Махон, единственият президент монархист, чието име е свързано със Седанската катастрофа. Установен е новият “Режим на духовния ред”, а прозвището на Мак Махон става “маршалът на реда”. Съгласно новата конституция изпълнителната власт принадлежи на президента и на министрите, които са избирани от него. Той е избран от двете палати, има право да помилва и да управлява с ордонанси, да сключва договори с други страни, да разпусне Камарата на депутатите, да назначава гражданските и военните длъжности. Обаче фактически е зависим от двете палати и не може да ръководи правителството. Въпреки разпускането на Камарата на депутатите под натиска на монархистите, осъществено от Мак Махон, на законодателните изборите от март 1876 г. републиканците отново получават мнозинство. Наред с това те налагат своето влияние и в последната монархическа опора – Сената. Изборите от 14 октомври дават на левията мнозинство от 120 места и кабинетът Броли трябва да подаде оставка на 20 ноември. Мак Махон се опитва първо да състави правителство от чиновници, ръководено от генерал Рошбуе, обаче след отказа на Камарата да влезе в контакт с него той подава оставка на другия ден, и президентът се вижда принуден да призове Дюфор начело на ляво правителство. Но за “маршала на реда” и дума не може да става едно

правителство да е съставено в противоречие с политическите му възгледи. След като отказва да замени монархистите на висшите командни постове в армията с представители на буржоазията, той е принуден да подаде оставка. Очевидно е, че не разполага с никаква парламентарна поддръжка.

2. Маршал Патрис дьо Мак Махон – президент на Третата република (1873-1879)

Друг президент, който е принуден да си отиде поради трайно разминаване във възгледите с Парламента, е Жан Казимир-Перие. Неговото управление трае само шест месеца. То е белязано с враждебност от почти всички страни. Подкрепен от десницата, през 1894 г. той много от рано е сметнат от социалистите и радикалите за “президент на реакцията”. Незабавно става една от любимите мишени на левията. Казимир-Перие никога няма да бъде популярен. Обвиняван е, че принадлежи към една от тези големи «буржоазни династии», които ръководят страната чрез правителствата и режимите. Та нали той е внук на председателя на министерския съвет Луи Филип, син на министъра на външните работи на Тиер? Макар че неговият републиканизъм никога не е бил поставян под съмнение, твърде тесните му икономически, светски, дори семейни връзки с орлеанистките среди предизвикват тревога. Преди всичко, никога не му прощават, че мнозинството от акциите на Анзенските мини е негова собственост и че възплъщава големия индустриален капитализъм. Ето защо той е наречен “Казимир д’Анзен». Злобните кампании на печата се множат, за да наранят държавния глава. Човек слабохарактерен, много нервен, президентът е силно засегнат от тези атаки. Казимир-Перие се опитва да се изкаже върху политиката на правителството, нещо, което неговата роля не му позволява. Но, като дете, разглежено от живота, зле привикнал към битките поради кариерата, получена много лесно благодарение на името и богатството му, той се затваря в себе си. Неговата свръхчувствителност се изостря. Той се смята за шпиониран, заплашван, стига дотам да накара да махнат

кокардите на екипажите му, за да може да се движи незабелязан.[5] Вместо да се сражава, той взима решение да подаде оставка през октомври 1894 г.

Президентът Александър Милеран също е принуден да се оттегли заради търкания с Парламента. Още преди да бъде избран, публично изразява концепцията си за по-активен президент. Преди избора му през 1920 г. той желае да гарантира “континюитета във външната политика” и приканва Националното събрание да размисли за ревизия на Конституцията. Милеран има трудни взаимоотношения с министър-председателите, в частност с Аристид Бриан и Реймон Поанкаре поради желанието му да се прилага буквата на Конституцията и което придава голяма тежест на държавния глава. Натъква се на отказа на Поанкаре да се въведе реформа на конституцията през 1923 г. Но с Бриан взаимоотношенията му са още по-сложни, защото последният иска да подаде ръка на Германия, докато Милеран е за политика на твърдост, в частност по въпроса за репарациите. Президентът на Републиката се ввлича във вътрешната политика. В реч от 1923 г. той засвидетелства своята поддръжка на “Националния блок” и иска засилване на изпълнителната власт. “Левият картел”, спечелил законодателните избори през следващата година, изисква оставката му. Милеран отказва, тъй като нищо не го задължава. Дори натоварва един депутат от десницата, министър в правителството на Бриан, да състави ново правителство. Тогава Камарата на депутатите го лишава от доверие.

3. Александър Милеран – президент на Третата република (1920-1924).

Многократно в политиката като причина за подаване на оставка се използва формулировката «по здравословни причини». Твърде често, тя служи за параван на съвсем други причини, които нямат нищо общо със здравето. В практиката на Френската република има случай, в който този израз е употребен без никаква задна мисъл. Пол Дьошанел само осем месеца след избора си през 1920 г., показва признаци на изтощение, които се изразяват чрез ексцентрично поведение в тесен

кръг и понякога на публични места. Той е жертва на депресия и свръхнатоварване, осъзнавайки, че като държавен глава на Третата република има твърде малко правомощия. В действителност те са съсредоточени в ръцете на министър-председателя. Наред с това той има кризи на тревожност, свързани в частност с противопоставянето на неговото президентство. През май 1920 г., близо до Орлеан, един железничар го открива да ходи бос по коловозите, по пижама, изцяло в кръв. "Приятелю, това може да ви учуди, но аз съм президентът на Републиката", му казва Дьошанел, който е паднал от купето си на президентския влак. [6] На 10 септември с.г. е видян да се къпе почти гол в един от басейните на замъка Рамбуе. Тежките ментални смущения го принуждават да подаде оставка.

Скандалите нееднократно изхвърлят "зад борда" политици от всякакъв калибър. Четвъртият президент на Третата република от 1879 г., Жюл Греви, лесно преизбран през 1885 г., е принуден да подаде оставка две години по-късно. Тогава избухва т.нар. скандал с декорациите. Неговият зет е обвинен в трафик с влияние. Той продава номинации за Ордена на Почетния легион. Камарите призовават Греви да подаде оставка. Макар че отначало отказва, накрая той е принуден да се подчини.

Всички изброени дотук шестима държавни глави, макар и по различни причини, са били поставени в невъзможност да упражняват своите функции. Някои от тях отначало са отказвали да отстъпят, а Дьошанел, въпреки готовността си да се оттегли, под натиска на антуража, се е задържал на поста по-дълго. Единственият президент в историята на Френската република, който е взел решението да си отиде, без да е бил принуден от каквито и да било обстоятелства, е Шарл дьо Гол през 1969 г. Той по същия начин напуска и друг висш държавен пост – министърпредседателския, през 1946 г.

Трудно е да се посочи една мисъл, която да изчерпи същността на Генерала. Той е един от водачите, оставили личен отпечатък не само върху историята на своята страна, но и върху целия XX век, а и върху нашия. Ето как се определя самият той през 1941 г.: "Аз съм Свободен французин. Вярвам в Бога и в бъдещето на моето отечество. Аз съм човек, който не принадлежи на никого. Аз имам мисия, и тя е само една, тази да продължа борбата за освобождение на моята страна. Аз заявявам тържествено, че не съм обвързан с никоя политическа партия, нито съм свързан с някой политик, който и да е той, нито от центъра, нито от десницата, нито от левицата. Аз имам само една цел: да освободя Франция". [7] Това не е просто декларация, а кредо, което той отстоява през целия си живот. След оставката си през 1946 г. той отново призован на власт през 1958 г. Натоварен е с тежката задача за слагане край на кървавата война в Алжир. С подписването на Евианските споразумения през 1962 г. той с риск на живота си, успява. Създава Петата република със солидни институции и с конституция, даваща широки правомощия на президентската власт. Годишите между 1958 и 1969 не случайно са наречени "десетте славни". Тогава е създадена индустрия, превърнала страната в една от водещите световни икономики. Същевременно французите се ползват от все по-големи социални блага.

4. Шарл дьо Гол – първи президент на Петата република (1959-1969).

Може да се каже, че оставката наистина винаги е в джоба му. Когато смята, че собствените му принципи и стойности са нарушени и повече не може да изпълнява дадените му правомощия, той се оттегля. На 20 януари 1946 г. отхвърля “режима на партиите”, защото не желае да бъде зависим от мнозинството в Националното учредително събрание, съставено от комунисти, социалисти и Националното републиканско движение. И друг път Дьо Гол има мъжеството да си тръгне сам. На референдума за регионализацията и Сената от април 1969 г., когато 57% от французите гласуват с “не”, Дьо Гол на 27-ми напуска, защото е убеден, че не може да изпълнява мисията си на държавен глава. Дни преди това той заявява, че при негативен резултат ще подаде оставка, макар че нищо не го задължава: той би могъл да остане на власт до 1972 г. Но не желае да остане на власт на всяка цена. Той предпочита да си отиде с достойнство, тогава, когато той сам е избрал, без да бъде принуден.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на моето изследване достигнах до следните изводи. Макар че президентският е най-висшият пост на изпълнителната власт на Френската република, той е много зависим от най-различни институции и фактори. Особено през периода на Третата република, която по своя характер е парламентарна. Така правомощията на президента са повече или по-малко ограничени. Не случайно от седемте подали оставка държавни глави, шестима по най-различни причини са напуснали точно през този период. По време на Петата република позициите на президента рязко се променят. Ето защо от 1958 г. има само един държавен глава, който е напуснал поста си - Шарл дьо Гол. А той си отива по собствено желание.

Когато един политик встъпи във висша длъжност, избран е на висок пост, тръгва с големи очаквания, с обещания за промяна. Същевременно се чуват изявления за готовността да подаде оставка при неизпълнение. Размахването на оставката, ако не бъдат получени отстъпки, е често средство в политическата практика. Но винаги, когато един водач го използва, трябва да бъде наясно, че една оставка може да бъде приета.

ЛИТЕРАТУРА

[1] <http://www.assemblee-nationale.fr/18.08.2012>.

[2] Mayeur, J.-M. La Vie politique sous la IIIe République, 1870-1940. Paris, 1984, p. 44.

[3] Melmoux, E. D. Mitzinmacker. 100 Personnages qui ont fait l'histoire de France. Breal, 2004, p. 175

[4] Микел, П. История на Франция. София, 1999, с. 339.

[5] <http://www.assemblee-nationale.fr/18.08.2012>.

[6] <http://www.linternaute.com/histoire/18.08.2012>.

[7] Journal d'Egypte. 20.04.1941. <http://www.merci-de-gaulle.org/citations/18.08.2012>.

За контакти:

Гл. ас. д-р Христо Милков Димитров, секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“, Институт за исторически изследвания – БАН, тел.: 02/871-65-75, GSM 0894 57 36 97, e-mail: makria@mail.bg

Докладът е рецензиран.